

ZGODOVINSKI ZBORNİK.

PRILOGA

LJUBLJANSKEMU ŠKOFIJSKEMU LISTU.

—ooo Izhaja v nedoločenih obrokih. ooo—

Enajsto leto.

Ljubljana, meseca julija 1898.

Številka 47.

Zgodovina horjulske fare.

Sestavil Jožef Kržišnik.

(Nadaljevanje.)

Horjulski domačin preč. g. Andrej Zamejic, takrat profesor pastirstva v ljubljanskem semenišču, je čez tri leta na lastne stroške poklical čč. oo. jezuite v Horjul, da bi tam imeli duhovne vaje. Vodili je jih od 25. do 29. oktobra 1871 čč. oo. Valjavec, Kos in Lempelj. Koliko uspeha so imele te duhovne vaje med Horjulci, najbolje zvemo iz misijonskih poročil P. Valjavca¹⁾:

„Mrzel veter zunaj, a nič ne dé. — V Ljubljano! Tu smo kosili opoldne pri Medjatu in četrť ure čez tri smo bili že v Horjulu. Tako hitro se je zdaj prišlo iz Repinj v Horjul. Rahlo in veselo zopet pojó lepi horjulski zvonovi; Horjulci so nam pokazali, da znajo s štirimi v resnici lepo pritrkavati.

Ob štirih začnemo duhovne vaje. Duhovnija horjulska šteje 1600 duš. Sreda je, popoldne je, ali bo prišlo kaj ljudij? Kmalu jih je bilo vse polno v svetišču.

Kedar pride človek po svetem poslanju (misijonu) nazaj v duhovnijo, pazno pregleduje ljudi. Tudi jaz sem jih opazoval in precej sem spoznal, da nismo zastonj sejali semena božje besede pred tremi leti. Navadno so otroci k oltarju obrnjeni in šepetajo po cerkvah, v Horjulu pa so kakor veliki, pametni bili obrnjeni proti leci in željno čakali začetka uvodnega premišljevanja. Poznalo se je, da jih je poboljšalo poslanje, razvideli smo, da je resnico govoril domači g. duhovni pomočnik, ko je izrekel, da se najbolje pozna sveto poslanje pri otrocih. Toda tudi odrasčeni so bili pazljivi.

Takoj drugo jutro smo začeli spovedovati, kakor je to navada pri duhovnih vajah. Spovednice so bile obležene kakor pri poslanjih. Lepo je bilo gledati na desni strani spovednikovi dečke in mladeniče zraven mož v krepki in visoki starosti, ki so ponižno in tiho stali od štirih zjutraj do opoldne in od dveh popoldne do osmih zvečer, kakor na levici pobožni ženski spol od male deklice do sivolase matere. Vse do zadnjega je bilo v najlepšem redu.

Ker je bilo le dvoje premišljevanj, zjutraj o pol sedmih in popoldne ob štirih, smo zamogli veliko spovedovati. Tako je bilo tudi mogoče, da smo zamogli spovedati v tem kratkem času vso duhovnijo sami, mi trije in domača dva gospoda. Le dva tuja duhovna sta nam nekoliko pomagala v spovednici. Okoli 930 faranov smo spovedali in 150 iz tujih duhovnij.

Črne megle so visele zunaj na nebu, v horjulski cerkvi je pa svetila velika luč; mrzel veter je pihal s hribov v ravan, v cerkvi sv. Marjete je pa bilo vse ogreto; neprijazen dež je šel v zatamnjeni horjulski dolinici, v svetišču Božjem pa obilna nebeška rosa, ki je zopet tajala s svojo ljubeznjivo toploto srež in led iz src, katerih se je prijel. Mirne tihe solze so močile lica Horjulcem, in če je tu in tam segla kaka resnica naše svete vere globokeje v prsi in um ter se glasno izrazila vpričo tolikega zbranega sveta, se je potem zbudil v srcih še trdnejši sklep in se postavil čvrstejše na skalo, katere ne zruši noben vihar, ne pogoltno noben val.

¹⁾ „Zgod. Danica“, 1877, str. 93.

Resnice se niso več razlegale kot grom, niti vžigale kot strela duha in src poslušajočih; Horjulcem je bilo že vse znano od sv. poslanja. Prepričevale in vtrjevale so pa také zbrane, da je marsikdo rekel gospodu duhovnemu pomočniku: „Duhovne vaje so boljše kot sv. poslanje! Kakošnega sadú se smemo pač nadejati po duhovnih vajah od Horjulcev, ko je že prvokrat sv. poslanje obrodilo toliko dobrega in lepega!...“

Drugi sv. misijon so obhajali Horjulci od 14. do 22. decembra 1895. Vodili so ga čč. gg. lazaristi Urban Nežmah, Alojzij Nastran in Vincencij Krivec v pravo spodbudo za dobro vnetih faranov. Če so že preje bili goreči za čast božjo in marljivo prejeli sv. zakramente, so pri tem misijonu še bolj napredovali.

Svoje mrtve horjulski farani lepo pokopujejo. Vsaka cerkev ima pokopališče za domačo sosesko. Navadno gredó gospod župnik po mrliča do hiše in ga spremijo v cerkev. Sedmi dan je v navadi in ravno tako obletnica.

Razne vraže bodo kmalu pozabljene. Vera, da so zakopani zakladi v Gradiščih, je bila nekdanj zelo razširjena. Tudi oni, ki gre v ris, lahko dobi mnogo denarja, če zna prav barantati s hudobcem. Nekateri so trdno prepričani, da bodo gotovo vzdignjene v mali loteriji kresni večer prestreljene številke. — O ciganih ménijo nekateri, da znajo povedati srečo. Radi jim podarijo jedila, ker so prepričani, da bodo drugače sami še več vzeli.

Omiko pospešuje razun cerkve in enorazredne ljudske šole pred vsem branje dobrih knjig in časnikov. V družbo sv. Mohorja je vpisanih 121 faranov. V župnijo pride okoli 50 Domoljubov, 2 Dom in sveta, 2 Primorska lista, 2 Mira, 3 Dolenjske novice, 2 Vrtea, 3 Glasniki, 3 Slovenci. Proticerkveni listi se samo véasih pod roko pritihotapijo v faro. Naročen ni nihče nanje. Osnovana je tudi šolska bukvarna, kateri je glavni dobrotnik g. dekan Fr. Dolinar.

V.

Beneficij na Vrzdencu.

A. Ustanovitev beneficija.

Župnija Polhov Gradec je obsegala v začetku osemnajstega stoletja sedanje župnije Polhov Gradec, Horjul, Črni Vrh in del župnije sv. Katarine. Predvsem odležne od središča so bile soseske sv. Marjete v Horjulu, sv. Kancijana na Vrzdencu in sv. Mihaela na Samotorici. Tudi prebivalci soseske sv. Urha v Zaklancu in Podolnici, ki je komaj poldrugo uro od pogradske cerkve, so hrepneli po ugodnejših razmerah. Predvsem so

skušali prebivalci horjulske doline dobiti lastnega duhovnika. Pripravljeni so mu bili dajati vse najpotrebnejše stvari. Najprej so obljubili preskrbeti spodobno stanovanje in potrebna drva za kurjavo. Ljudij je bilo takrat dovolj v horjulski dolini za samostojno duhovnijo, samo glavnice ni bilo, ki bi zagotovila duhovniku zadostne dohodke. Iz te zadrege jim je pomagal domačin, velečastiti g. Gregor Töttinger, tč. farni vikarij pri farni cerkvi svetega Petra zunaj Ljubljane. Rodil se je Töttinger na Vrzdencu, če se smemo zanesti na opombo v prvi krstni knjigi. Drugače niso umljive besede: »*beneficium curatum . . . fundatum ab honorabili Magistro piae memoriae Gregorio Tettinger . . . ex hoc loco oriundo etc.*« Nadalje živé še sedaj v horjulski fari ljudje s priimkom „Smrtnik“, kar je nemški priimek Töttinger (Tettinger, Tödtinger).

Töttinger je poznal svoje ožje rojake in znane so mu tudi bile njihove želje. Ker je bil za tedanje čase dokaj premožen mož, je sklenil pomagati svojim domačinom. K temu dobremu delu ga je zlasti nagibala skrb za lastno zveličanje. Ob enem je hotel zagotoviti v domačem kraju lahko službo in zadostne dohodke svojemu prijatelju in sorodniku Jožefu Rozmanu. Svetoval je posestnikom iz Horjula, Ljubgojne, Vrzdence, Zaklanca in Podolnice, ko so ga prišli prositi pomoči, naj dobé pri svojih gosposkah potrebno dovoljenje ali vsaj pismeno obljubo, da ne bodo nasprotovale ustanovitvi beneficija, združenega z dušnim pastirstvom po horjulski dolini.

Hvaležni rojaki so radi ubogali. Dne 2. marca 1723 je prišla v Polhov Gradec deputacija podložnih kmetov iz vasij Vrzdence, Horjul, Zaklanec in Podolnica. Prosili so ti zastopniki (Janez Jama, Matija Mravlje, Janez Grabeljšek, Marko Drobtina, Jakob Slovša in Jakob Pušnik) pogradskega barona Marksa Antona, naj jim napravi pismeno potrdilo, da jih ne bo oviral pri ustanovitvi kuratnega beneficija v eni izmed omenjenih vasij. Graščak je takoj dovolil v posebnem pismu, da smejo kmetje sami obravnavati s stolnim kapitelnom in tudi sami vse potrebno izvršiti. — Podložniki jezuitskega kolegija v Ljubljani so prosili potrebnega dovoljenja tč. rektorja Benedikta Kvadri. V pismu z dné 11. marca 1723 je ta dovolil, da smejo gospodarji njemu podložnih štirih kmetij v vaseh Zaklanec, Horjul in Ljubgojna z drugimi vred vzdržavati duhovnika, ki bo med njimi prebival. — Nekateri so bili podložni deželnemu vicedomu v Ljubljani. Tudi tem je bilo dovoljeno, da smejo imeti lastnega duhovnika pri cerkvi sv. Marjete v Horjulu. — Župnika iz Polhovega Gradca in Št. Vida nad Ljubljano sta ravno také dovolila v ustanovitev beneficija, ker se s tem ne bodo zmanjšali dohodki pogradskim duhovnikom.

Na podlagi teh listin je določil Gregor Töttinger v svoji oporoki (z dné 24. decembra 1723) glavnico 5860 gld. nem. velj. za ustanovitev novega beneficija. Prvi beneficijat gospod Jožef Rozman je dodal 140 gld. nem. velj., da so znašale obresti ustanovne glavnice ravno 300 gld. Glavnico je posodil ustanovnik cistercijskemu samostanu v Maria Brunn pri Kostanjevici. Dolžno pismo dotičnega samostana omeni, da je dal Gregor Töttinger eno dolžno pismo samostana Maria Brunn, glaseče se na 3760 gld. nem. velj., dalje obligacijo kranjske dežele za 2000 gld. in 240 gld. v gotovini. V tej svoti je že všteti onih 140 gld., katere je dal Jožef Rozman. Glavnica je bila naložena 31. marca 1727. Obresti je užival do l. 1733. ustanovnik in potem vrzdenški beneficijat. Samostan je plačeval redno koncem vsakega leta dolžne obresti proti postavni pobotnici.

Jožef Rozman je kupil med tem od Sebastijana in Marjete Kenk travnik „na Reklah“ in „Muhovše“, ki je obsegalo vrt, njivo in stavbišče za novo beneficijatovo hišo. Plačal je za vse 120 gld. dež. velj. Zakonska sta plačevala za ta prodani svet davka 1 gld. 15 kr. $2\frac{2}{3}$ vin. dež. velj., za tlako 30 kr. dež. velj. in kar je bilo drugih doklad. Prodajno pismo so napravili v Polhovem Gradcu dné 23. aprila 1729. Beneficijat je obljubil graščaku Marksu Antonu baronu Polhograjskemu, da bode plačeval pograjski graščini vsako leto 2 gld. 6 kr. nem. veljave. Nasprotno ga je oprostil baron vseh ostalih doneskov, dokler ostane na Vrzdencu in ne proda zemljišča.¹⁾

Dné 26. aprila 1733 je bil g. Jožef Rozman slovesno vmeščen na novi kuratni beneficij. To je tudi zapisal v vedni spomin na prvo stran nove krstne knjige:

Ad perpetuam rei memoriam! Notum sit omnibus, et singulis librum hunc Baptismalem inspicientibus. Anno milesimo septingentesimo trigesimo tertio die vigesima sexta Aprilis erectum fuisse beneficium curatum in Ecclesia Sancti Canciani in Shenprun prius filiali Parochiae Pillichgraecensis iam curata, fundatum ab Honorabili Magistro piae memoriae Gregorio Töttinger quondam Vicario ad Sanctum Petrum in Suburbio Labacensi hoc loco oriundo, jussu et autoritate Excelsi Regiminis Graecensis, renitente Licet Venerabili Capitulo Labacensi, sub Celsissimo ac Rdisimo Principe, ac Domino Dno. Sigismundo Felice DEI et Apostolicae sedis gratia Episcopo Labacensi S: R: Ĵ: Principe, et Comite de Schrattenpach loci ordinario gratiosissimo, eiusque in Spirituali-

*bus Vicario Generali Illustrissimo ac Rdisimo Domino Dno. Joanne Jacobo Schilling Ss. Thgiae. Doctore, Protonotario Apostolico, Cathedralis Ecclesiae Labacensis Canonico, neöerecti beneficij Curati insigni Zelatore, et Josephi Rosman primi beneficiati curati instalatore.**

Iz tega zaznamka razvidimo, da se je upiral stolni kapitel ustanovitvi kuratnega beneficija na Vrzdencu. Kot patron župnije Polhov Gradec se je gotovo bal, da se bode sčasom odločila horjulska dolina od pograjske fare, kar bi zamoglo zmanjšati dohodke pograjskih duhovnikov. Vse ovire so bile odstranjene šele l. 1766. Takrat je podpisal Jožef Rozman protipis (revers), da hoče zvesto spolnovati dolžnosti beneficijatove kakor, tudi v vseh točkah poslednjo voljo ustanovitelja Gregorja Töttinger. Dné 6. maja 1767 je potrdil ustanovo knez in škof Leopold Jožef grof Petazzi in izdal posebno ustanovno pismo. Ob enem je povzdignil vrzdenško cerkev v kuratno.

Od 29. junija 1767 nadalje je plačevalo predstojništvo samostana Maria Brunn samo štiri odstotke obrestij od glavnice. To dolžno pismo so vknjižili z dovoljenjem deželnega glavarstva pri deželni deski dné 9. julija 1767. Ko je vlada konfiskovala cistercijski samostan, je prenesla dolg 6000 gld. ad fundum publicum, in sicer na kranjsko obligacijo št. 246 v nominalni vrednosti 6000 gld. Obresti so znižali na 2%. Glavnica se je tekom let zmanjšala. Sedaj znaša 4788 gld. in tvori del 5% papirne rente št. 14.233 z dné 1. avg. l. 1869.

B. *Opravila Töttingerjevega beneficijata.*

Töttingerjev beneficijat je moral stalno bivati na Vrzdencu, ker je bil ob enem duhovni pastir v horjulski dolini živečih pograjskih faranov. Glavno njegovo opravilo je bilo, da je na Vrzdencu maševal, poučeval ljudi v krščanskem nauku in jim delil sv. zakramente. Izmed matrik je imel samo krstno knjigo. Krščeval je novorojence z Vrzdencu, Samotorice, Ljubgojne, Horjula in deloma iz Zaklanca. Iz Podolnice in s Korena so prinesli malo otrok k sv. krstu na Vrzdencu, ker so imeli bližje k farni cerkvi. Do l. 1770. ni zapisoval v krstno knjigo hišne številke in očetovega stanu. Omenjeno leto (20. junija) so popisovali cesarski komisarji vrzdenško sosesko. Pri tej priliki so naročili kuratu, naj pošilja okrožnemu glavarju (capitaneus) izpiske vseh krščenih otrok, ki so moškega spola. V tem izpisku je moral naznaniti otrokovo ime, očetovo ime in priimek, kakor tudi številko rojstne hiše. Beneficijat se je natančno ravnal po danem navodilu. Drugi beneficijat Tomaž Rozman je napravil potrebne rubrike in vselej zapisal:

¹⁾ Prim. Befreiungs Prif von der Herrschaft Pillichgraz an das Beneficiathaus zu Schönprun z dné 26. aprila 1729.

1. Rojstva dan in mesec; 2. vas in hiš. štev.; 3. krstno ime otrokovo in vero; 4. spol; 5. zakonski ali nezakonski; 6. ime in priimek starišev; 7. obeh botrov; 8. duhovnika-krščevalca. Leta 1775. so zapisovali tudi stan očetov, a kmalu so to opustili.

Dné 24. maja 1733 je bilo krščeno prvo dete na Vrzdencu. V krstno knjigo je zapisal beneficijat sledeče:

»Anno 1733. Die 24. Maji Baptizata est Helena prima in neoerecto beneficio curato in Schenprun filia legitima Andreae Gossar, et coniugis eius Helenae nata eadem die circa horam 3tiam matutinam, levantibus eam patrinis Georgio Oblakh et Elisabetha Faidigauka Vicinia Stae Margarithae in Horjul per me Josephum Rosman primum beneficium curatum, et canonice instalatum.«

Izmed vrzdenških otrok sta bila prva krščena dné 6. septembra 1733 dvojčka Matevž in Marija Logar. Med l. 1733. in 1788. je bilo krščenih vsako leto 25 do 50 otrok. Bolje nam to pojasni naslednja tabela:

Vrzdenški gospod beneficijat je krstil:							
V letu	dečkov	deklic	skupaj	V letu	dečkov	deklic	skupaj
1733	14	7	21	1760	18	21	39
1734	27	20	47	1761	21	16	37
1735	22	22	44	1762	16	10	26
1736	16	24	40	1763	18	18	36
1737	23	20	43	1764	16	18	34
1738	20	30	50	1765	17	12	29
1739	23	16	39	1766	23	9	32
1740	20	19	39	1767	17	9	26
1741	11	17	28	1768	10	15	25
1742	18	12	30	1769	19	14	33
1743	14	12	26	1770	16	14	30
1744	11	15	26	1771	14	11	25
1745	21	9	30	1772	19	16	35
1746	19	18	37	1773	15	10	25
1747	18	13	31	1774	16	14	30
1748	16	24	40	1775	20	9	29
1749	16	15	31	1776	20	11	31
1750	18	13	31	1777	14	18	32
1751	21	16	37	1778	22	10	32
1752	25	11	36	1779	15	11	26
1753	18	19	37	1780	14	26	40
1754	13	19	32	1781	14	18	32
1755	13	24	37	1782	15	14	29
1756	14	16	30	1783	19	19	38
1757	22	18	40	1784	21	14	35
1758	18	16	34	1785	22	20	42
1759	12	13	25	1786	21	18	39

L. 1758. je sestavil kapelan Jožef Vogler matrikulo farne cerkve v Polhovem Gradcu, da se uravnajo razmere med pograjskimi duhovniki in vrzdenškim beneficijatom. Matrikula določuje sledeče: Kedar pride duhovnik iz Polhovega Gradca po službenih opravkih na Vrzdenc, mu mora prepustiti beneficijat vsa duhovska opravila; n. pr. če je treba iti obhajati, ima kapelan prednost pred domačim gospodom. Zahtevati pa ni smel večje štolnine za pot pri obhajilih (na Vrzdencu 20 kr., v Horjulu in na Samotorici 40 kr.), kakor je imel zapisano domači gospod beneficijat. Mrliško in poročno knjigo je vodil tudi nadalje pograjski župnik (do konca l. 1786.). Štolnina za poroko je znašala 16 kr. k. velj., za oklice po 2 gld. 20 kr. k. velj. Če se je omožila nevesta v drugo faro, je dobil župnik za oklice 5 gld. Pri pogrebih je dobil pograjski duhovnik za sv. mašo brez bilj 1 gld. 10 1/2 kr., za bilje posebej 16 kr. in sedmi dan za sv. mašo in „libera“ 1 gld. 10 1/2 kr. k. velj. Štolnino od krstov je moral beneficijat plačevati pograjskim duhovnikom. Znašala je za vsak krst 24 kr. k. velj. Od te svote je dal cerkovniku 4 kr., pograjskemu župniku 16 kr., kapelanu pa 4 kr. Za vpeljavko je dobil 3 1/4 kr. Navadno je zapisal beneficijat v krstno knjigo, do katerega časa je plačal štolnino.

Tudi vrzdenški beneficijat Jožef Rozman je sestavil podoben zapisnik: *»Matricula seu directorium Peragendarum Missarum, et aliarum functionum a Beneficiato Tettingeriano in Schenprun.«* V tej matrikuli so zapisana vsa glavna opravila beneficijatova, in sicer:

1. Za ustanovitelja Gregorja Töttinger mora maševati vsak petek. Če je v petek zadržan, naj opravi sv. mašo za ustanovitelja že v četrtek. Na dan obletnice smrti morajo biti tri sv. maše in bilje.

2. Vsako nedeljo mora dopoldne med sv. mašo razlagati krščanski nauk in sicer tako, da ga bodo razumeli tudi neizobraženi. Po govoru naj bere iz evangeljske knjige deset božjih in pet cerkvenih zapovedi, sedem sv. zakramentov, glavne grehe in tem nasprotne čednosti. Po vsaki sveti maši naj moli klečé pred oltarjem v slovenskem jeziku (lingua carniolica) lavrentanske litanije in sicer tako glasno, da ga bodo lahko slišali navzoči in odgovorili „se nafs Boga profsi!“

3. Ob nedeljah in večjih praznikih naj mašuje beneficijat na Vrzdencu, če ni kake posebne slovesnosti pri sosednjih podružnicah. Zahtevati pa ne morejo od njega, da bi maševal na Vrzdencu, ker ne dobiva bire. Najbolje je, če se ravna po pograjskih duhovnikih. Potem ne bode treba, da bi ljudje drugam hodili k sv. maši. Kedar mašuje v drugi cerkvi, mora tudi tam razlagati krščanski nauk. Sicer lahko dela po svoji

dobri volji. Pograjška matrikula ni zanj merodajna; bolje pa stori, če se ravna po nji in tako ustreže pograjškim duhovnikom.

4. Od prve nedelje po binškošnih do kvaterne v septembru mora imeti vsako nedeljo, če mašuje doma, po pokopališču procesijo z Najsvetejšim in štirimi blagoslovi. Te procesije so vpeljali, da bi Bog milostno odvrnil vse nesreče, katere povzroči strela in nevihta.

5. Ker oskrbuje beneficijati tudi dušno pastirstvo, v horjulski dolini, sme blagosloviti krstno vodo veliko in binškošno soboto. Sv. olja mora preskrbeti pograjški župnik.

6. Za nedeljo v osmini presv. Rešnjega Telesa je dovolil dné 28. maja 1756 knez in škof Ernest Amadej grof Attems slovesno procesijo s štirimi blagoslovi po okolici vrzdenški. Za ta dan naj dobi beneficijati vsaj enega duhovnika, ki mu bode pomagal pri opravljanju službe božje. Plačati ga sme iz nabiralnika. Te slovesne procesije se smejo z zastavami udeležiti samo tiste soseske, ki so prišle na Vnebohod Gospodov v procesiji na Vrzdencu.

7. Ker oskrbuje beneficijati ob enem dušno pastirstvo, mora stalno bivati na Vrzdencu. V zahvalo so obljubile soseske, da bodo skrbele za dostojno stanovanje beneficijatovo. Dajati mu morajo tudi vse potrebne stvari, zlasti drva za kurjavo.

C. *Bratovščina sv. rožnega venca v Horjulu.*

Ustanovitelj vrzdenškega beneficija, gospod Gregor Töttinger, je bil tudi goreč častilec Marije Device. Da bi povzdignil češčenje Matere Božje, je določil v oporoki, da mora vpeljati njegov beneficijati bratovščino sv. rožnega venca v podružni cerkvi svete Marjete v Horjulu. Beneficijati gospod Jožef Rozman je to storil prvo nedeljo v oktobru l. 1734. Novo bratovščino je potrdil knez in škof Feliks grof Schrottenbach. Njegov naslednik E. A. grof Attems je posvetil 20. maja 1744 v cerkvi svete Marjete razun treh starih oltarjev tudi novi lesen oltar rožnivenške Matere Božje.

V matrikuli je zaznamoval Töttingerjev beneficijati tudi opravila in dolžnosti, katere ima beneficijati kot vodja nove bratovščine. Opravljal je daritev sv. maše pri bratovškem oltarju vsako prvo nedeljo v mesecu in ob praznikih Marije Device, ki nas spominjajo kake posebne skrivnosti našega odrešenja (Svečnica, Oznanjenje Marije Device, Vnebovzetje in Rojstvo Marije Device). Ob teh praznikih je bila v Horjulu slovesna procesija. Druga beneficijatova dolžnost je bila, da je v svojih cerkvenih govorih razlagal skrivnosti sv. rožnega venca in neutrudljivo pospeševal razširjanje bratovščine med ljudstvom. Glavni bratovski praznik je bil prvo nedeljo

v oktobru. Za to nedeljo je naprosil beneficijati štiri ali pet duhovnikov, da so mu pomagali v spovednici. Odškodoval jih je za njihov trud iz bratovške blagajne.

Za umrle brate in sestre je opravil vodja vsako leto štiri sv. maše z biljami. Te obletnice so bile prvi dan po Svečnici, Oznanjenju, Vnebovzetju in Rojstvu Marije Device. Za odškodnino je smel beneficijati vzeti 10 gld. nem. velj. od prostovoljnih darov.

Bratovščina je izprva zelo napredovala. Čez deset let je že imela svoj oltar in leta 1783. tudi glavnice 500 gld. v deželnih obveznicah. Pod cesarjem Jožefom I. je zahtevala vlada od vodstva natančnega poročila o bratovškem premoženju, dohodkih in troških. L. 1783. je zahtevala od beneficijata knjigo, v katero je vpisoval nove ude. Ob enem je prepovedala bratovščino in zaplenila glavnicu 500 gld. Ta znesek je imela v svoji oskrbi do leta 1799. Tekom let se je zgubilo precej denarja. Koncem leta 1798. je bilo glavnice še 271 gld. 8 kr. 3 vin. Obresti so znašale tekom 15 let 189 gld. 20 kr. 1 vin. L. 1799. je napravila vlada iz tega denarja ustanovo za reveže horjulske fare. Glavnicu 460 gld. so obrestonosno (po 3 $\frac{1}{2}$ % in 4 %) naložili. Župniku so potem izročili obveznico za 460 gld. in preostanek 29 kr. v gotovini.

V farnem arhivu omenja matrikula in nekaj starih listin nekdanjo bratovščino. Stari leseni oltar rožnivenške Matere Božje so podrli 24. julija 1882 in postavili novega kamenitega. Več o tem oltarju pri popisu farne cerkve sv. Marjete.

D. *Mašne ustanove pri kuratnem beneficiju.*

Razun Gregor Töttingerjeve mašne ustanove, ki je bila združena z beneficijem, so zapustili še nekateri vaščani potrebno glavnicu, da je opravljal zanje beneficijati vsako leto obletnico. Vlada je kasneje jako svojevoljno gospodarila z ustanovnimi glavnici. Zato naštejemo že na tem mestu vse mašne ustanove, katere je opravljal vrzdenški kuratni beneficijati:

1. Za dušni blagor pok. Gregorja Töttinger je opravil beneficijati sv. mašo vsak petek. Obletnica smrti je bila 4. marca. Ta dan so bile na Vrzdencu tri sv. maše z velikimi biljami za ranj. ustanovnika. Častiti g. Jožef Rozman je daroval k glavnici 140 gld. in določil, da se opravi za njegov dušni blagor vsako leto obletnica z biljami na dan smrti (4. sept.). L. 1767. so znižali obresti na 4%. Glavnicu je prevzela vlada v svojo oskrb dné 1. avgusta 1786. Verski zaklad je izdal zanj obveznico števil. 1325. Ker so bile znižane obresti na 2%, so opravljali horjulski župniki samo polovico (24) sv. maš in obedve obletnici.

2. Štefan Rozman je dal njivo tik beneficijatovega vrta s prošnjo, da bode ta opravil vsako leto dné 7. aprila obletnico, katero mora vselej oznaniti v cerkvi. Kedar ne bode hotel beneficijat opravljati te obletnice, dobi njivo v užitek Rozmanova rodbina na Vrzdencu. Kasneje so vzeli sorodniki to njivo in plačevali vsako leto 1 gld. 10 kr. za obletnico. Kmalu so še to opustili. L. 1880. je prenehala ta ustanova s škofovim dovoljenjem.

3. Isti Štefan Rozman je zapustil 100 gld. nem. velj., naloženih v deželni obligaciji, da se opravi zanj vsake kvatre ena oznanjena sv. maša z „libera“.

4. Za jednako ustanovo sta darovala Janez Marinčič in Boštjan Marinčič, obadva Horjulca, po 100 gld.

5. Podobno ustanovo je napravil tudi Jurij Železnik z Vrzdencu. Te štiri ustanove je združila vlada, ki je izdala 1. avgusta 1772 obveznico št. 285, glasečo se na 400 gld. in obrestovano po 2%. Beneficijat je potem dobival samo 8 gld. v bankovcih. Zato je opravljal mesto 16 samo 12 sv. maš z „libera“ za ustanovnike.

6. Jurij Rozman je določil grofu Karolu Auerpergu posojenih 500 gld. za mašno ustanovo. Beneficijat je opravil vsako leto 13. oktobra obletnico (sveto mašo z enim nokturnom) in vsak mesec dve sv. maši za ustanovnika in njegove sorodnike. Obletnico je moral vselej objaviti. Vlada je izdala 1. avg. 1774 obveznico št. 1337, od katere je plačevala samo 2% obresti. Vsled tega je znižal beneficijat število svetih maš na osemnajst in 13. oktobra je opravil tudi obletnico.

7. Uršula Jazbarca je volila v oporoki 100 gld. nem. velj. za mašno ustanovo (vsake kvatre eno sveto mašo z „libera“). Vsled 2% ne deželne obveznice št. 520 z dné 1. maja 1781 je opravljal kasneje horjulski župnik vsako leto samo eno sv. mašo.

E. Kronika vrzdenškega beneficija.

1729. — Prvi beneficijat č. g. Jožef Rozman je kupil l. 1729. na Vrzdencu travnik „na Reklah“ in za mežnijskim poslopjem ležeči svet „Muhovše“ (vrt in njivo). Vrzdenci so potem sezidali enonadstropno, s slamo krito hišo za stanovanje g. beneficijata. Pomagali so jim pri delu tudi prebivalci sosednih vasij.

1733. — Prvi beneficijat je bil slovesno vmeščen na Töttingerjev beneficij dné 26. aprila 1733.

1744. — Dné 20. maja 1744 je bila kanonična vizitacija na Vrzdencu. Ob enem je delil presv. gospod knez in škof Ernest Amadej grof Attens zakrament sv. birme. Določil je tudi, da morajo dovažati oni vaščani, katerim je dušni pastir g. beneficijat, potrebna drva za kurjavo, kakor tudi skrbeti, da bode imel

vedno lepo stanovanje g. beneficijat. — Istega dné je posvetil knez in škof tri stare in novi bratovski oltar v podružni cerkvi sv. Marjete v Horjulu.

1756. — Drugič je bila kanonična vizitacija na Vrzdencu in ob enem birmovanje dné 28. maja 1756. Knez in škof je vnovič potrdil svojo določbo z dné 20. maja 1744 in dovolil Vrzdencanom slovesno procesijo za nedeljo v osmini sv. Rešnjega Telesa.

1770. — Cesarski komisarji so prišli 20. junija na Vrzdencu radi ljudskega štetja.

1784. — Prvi beneficijat g. Jožef Rozman je umrl na Vrzdencu dné 4. septembra 1784. Hvaležni Vrzdenci so vzdali svojemu dobrotniku spominsko ploščo, ki se je ohranila še dosedaj na listni strani zunanjega cerkvenega zidu. V latinskem jeziku sestavljeni napis nam trikrat pové letnico smrti (1784). Vredno je, da navedem ta napis: ¹⁾

S^Iste V^Iator, et Lege:
 Inter o^Ves Isth^IC DorM^It s^ItV^s, atq^{Ve} q^VIesC^It
 A. R. D.
 JOSEPHUS ROSMAN I.^{us} Benef. Curatus,
 et Sacerdos Jubilatus in Schönbrunn,
 præfuit Annis 59.
 Ob^IVerat Vero p^LenV^s Mer^ItIs, a^C Veneran^Da
 SeneC^tV^{te} q^Varta 7hris.
 Annos natus 91. et VI. menses.
 LVX perpet^Va LV^Ceat e^I
 a^C
 Conq^VIesCat In pa^Ce Cœ^LestI. AMen.

Naslednik in najbrže tudi sorodnik njegov, častiti gospod Tomaž Rozman je že več let pomagal staremu predniku. Zadnjič se je podpisal v krstni knjigi Jožef Rozman dné 29. novembra 1783.

¹⁾ V slovenskem prevodu se glasi:

Postoj popotnik in beri:

Med ovčice tukaj položen spi in počiva veleč. gospod

Jožef Rozman,

prvi kuratni beneficijat in zlatomašnik na Vrzdencu,
je služil 59 let.

Umrl je poln zaslug, in v častitljivi starosti četrtega septembra
Star 91 let in 6 mesecev.

Večna luč naj sveti njemu
in

počiva naj v miru nebeškem. Amen.

F. Na Vrzdencu se ustanovi lokalija.

Töttingerjev beneficij je že nad 50 let oskrboval dušno pastirstvo med predniki sedanjih horjulskih faranov. Pomagal je na ta način pograjskim duhovnikom, ki so še nadalje ostali dejanski dušni pastirji v celi fari. Vladi niso ugajale preobširne fare. Hotela je pomagati ljudstvu, da bode imelo bližje v cerkev in bode tako manj časa zgubilo za delo. Horjulska dolina že po svoji legi ni v zvezi s pograjsko. Zato je bil prav umesten ukaz cesarja Jožefa II. z dné 2. decembra 1785, da se morajo združiti vasi Samotorica, Vrzdenc, Ljubgojna in Horjul z novoustanovljeno lokalijo na Vrzdencu. Tekom 1. 1786. so se vršila potrebna pogajanja med župnikom pograjskim in vrzdenškim beneficijatom gledé odločitve omenjenih štirih vasij od pograjske fare. Pograjski dušni pastirji niso bili posebno zadovoljni s tem odlokom visoke vlade. Ker so se le predolgo pogajali, je dobil vrhniški dekan od knezoškofijskega ordinarijata ukaz, naj toliko priganja, da bode s 1. januarjem 1787 prevzel Töttingerjev beneficijat novoustanovljeno lokalijo. To spremembo so morali oznaniti pograjski duhovniki v farni cerkvi, beneficijat pa na Vrzdencu.

Pri odstopu imenovanih štirih vasij so napravili dve listini, katerih eno je prejel novi lokalni kapelan gosp. Tomaž Rozman, drugo pa župnik Anton Perner. Listini se tako-le glasite:

1. *Instrumentum Cessionis.*¹⁾ — Infra Scriptus ad mandatum Celsissimi ac Reverendissimi Principis Episcopi Labacensis D. D. Ordinarii mei, et ad executionem resolutionis Cesareae dd^o. 2da Xbris a. p., qua Vicinitates Schönbrun, Samatorza, Horjul et Lubgojna novissime erectae Capellaniae in Schönbrun juxta regulas ad effectum concentrationis praescriptas plene uniantur, praedictas Vicinitates Schönbrun, Samatorza, Horjul et Lubgojna pro tempore nominato Thomae Rosman capellano locali, ejusdemque Successoribus cum omnibus juribus, et pertinentiis cedo, atque cessas esse volo, hac tamen reservatione semper adnexa, ut proventus ad congruam meam sustentationem spectantes, proin etiam stipendia missarum ad Ecclesiam Capellaniae localis fundatarum, dempto currenti stipendio quod peragenti capellano locali assignatur pro quovis Sacro, nec non redditus, qui Cooperatorem meum, et aedituum parochialem concernunt, mihi, meisque Successoribus, simul etiam Cooperatori ac aedituo a praenominatis Vicinitatibus, Salvis tamen semper terrae Principis ordinationibus, imperturbate obveniant. In quorum fidem has propria manu scriptas et sigillo munitas dedi in aedibus parochialibus Pillichgraecii die 30ma Xbris 1786.

L. S. *Antonius Perner*, m. p.
Parochus Loci.

2. *Formulare Reversalium.*²⁾ — Infrascriptus ad mandatum Celsissimi ac Reverendissimi Principis Episcopi Labacensis DD: mei ordinarii, et ad executionem resolutionis Caesariae dd^o. 2. Dec.

¹⁾ Hrani se v horjulskem farnem arhivu.

²⁾ Hrani se v farnem arhivu v Polhovem Gradcu.

a. p., qua vicinitates Samatorza, Schönbrun, Lubgojna, Hriull, novissimae erectae Capellaniae in Schönbrun juxta regulas ad effectum concentrationis parochiarum praescriptas plene uniantur, praedictas vicinitates Samatorza, Schönbrun, Lubgojna et Hriull mihi meisque successoribus Capellanis Localibus ab adum. R^{do}. D. Parocho in Billichgraz cessas accepto, ac vigore harum Reversalium promitto, me semper pro viribus curaturum, ut proventus ad congruam Parochi in Billichgraz sustentationem spectantes, proin etiam stipendia Missarum ad Ecclesiam hujus Capellaniae localis fundatarum, dempto stipendio currenti, quod mihi peragenti pro quovis sacro assignatur, nec non redditus, qui Cooperatorem ac Aedituum Parochialem in Billichgraz concernunt, adum. R^{do} D. Parocho in Billichgraz a praenominatis vicinitatibus, salvis tamen semper terrae Principis ordinationibus imperturbate obveniant. In quorum fidem has propria manu scriptas, et sigillo munitas dedi in aedibus Capellaniae Localis in Schönbrun die 4. Januarii 1787.

Dohodki vrzdenškega dušnega pastirja se niso mnogo zboljšali, odkar je postal samostojen. Zapisano biro so dobivali še nadalje pograjski duhovniki in za opravljene ustanovljene sv. maše je dobival lokalist samo navadno darilo. Matice, namreč razun krstne knjige tudi poročno in mrliško, je začel voditi s 1. januarjem 1787. Štolnino je pošiljal v Polhov Gradec. Samo to, kar je dobil pri vpeljevanju mater, je ostalo njemu. Več o tem pri popisu dohodkov horjulskih duhovnikov.

V mrliški knjigi je prva zapisana Elizabeta Rupnik s Samotorice, h. št. 9. Umrla je vsled otekline 1. januarja 1787, stara dva meseca. — Prva sta bila poročena dné 5. februarja 1787 Martin Škof, 21 leten mladenič iz Podolnice, h. št. 5, z 32 letno vdovo Marijo Bizjak.

Vrzdenčani so bili zelo veseli, ko so dobili samostojno duhovnijo. Toda le kratka je bila njihova radost. Tri leta kasneje ni bilo na Vrzdencu niti lokalista, niti beneficijata Töttingerjevega. Vlada je oboje preložila s cerkvenim privoljenjem v Horjul in tam ustanovila novo faro.

VI.

Ustanovitev fare v Horjulu.

Na praznik sv. Štefana 1786 je oznanil pograjski župnik svojim faranom in kapelan v vrzdenški cerkvi Vrzdencanom, da bodo spadale počenshi s 1. januarjem 1787 soseske Vrzdenc, Horjul in Samotorica pod novoustanovljeno vrzdenško lokalijo. Pri pograjski fari ste ostali potem še v horjulski dolini ležeči vasi Zaklanec in Podolnica. S tako uredbo pa niso bili zadovoljni prebivalci imenovanih dveh vasij. Zato so naprosili Horjulce in Ljubgojnec, naj podpišejo njihovo prošnjo, da se bode oglasilo več vasij za skupno duhovnijo. Začetkom meseca februarja 1787 so vložili

prošnjo pri ordinarijatu in pri vladi ter prosili za dovolitev olajšave v smislu ces. odloka z dné 2. decembra 1785. Knezoškofijski ordinarijat je prosil potem ¹⁾ kresijo v Postojni, naj poizvé, kako bi se mogla ugodno rešiti ta prošnja. Kres. glavar pl. Kreizberg je pozval v Postojno v posvetovanje pogradskega graščinskega oskrbnika, župnika Perner-ja in zastopnike vasij Zaklanec, Podolnica, Horjul in Ljubgojna. Nató je odpisal ordinarijatu, ²⁾ da bode najbolje za vso dolino s 1500 prebivalci, če se prestavi v Horjul vrzdenški beneficij in se mu pošlje v pomoč kapelan. Obadva bodeta lahko zadoščala potrebam vseh stanovnikov.

Vlada je izprva nameravala napraviti posebno lokalijo na Lesnem Brdu, ter tej pridružiti vasi Zaklanec in Podolnico. Spoznala je pa, da je boljši nasvet kres. glavarja. Zato je objavila dné 15. decembra 1787 najvišji ukaz z dné 22. novembra 1787. ³⁾

„Bei der angezeigten Beschaffenheit habe es von der Anfangs angetragenen Exposition nach Hölzenegg abzukommen, der Benefiziat von Schönbrunn sey nach Horjul zuüberferehen und ihm ein Cooperator zuzugeben.“

Ugodna rešitev te prošnje je razdražila Vrzdencane. Strah, da zgubé duhovnijo in tudi Töttingerjev beneficij na tako nepričakovan način, jih je nagnal, da so plačali 20 cekinov odvetniku Bernardu Wolf-u, ki jim je potem sestavil pritožbo na cesarja. V tej spomenici so naravnost dolžili knezoškofijski ordinarijat, da je uplival na kresijo, ki je potem napačno poročala vladi. Z Dunaja je kmalu došlo povelje, naj preišče kresija na licu mesta vso zadevo. — Podobno spomenico so poslali Vrzdencani 4. julija 1788 tudi knezonadškof. ordinarijatu v Ljubljano. Skušali so dokazati, da je neumestna ustanovitev fare v Horjulu za celo dolino. Vrzdenc ne leži sredi med štirimi podružnicami, tako da ima njihov beneficij že sedaj dovolj opravkov. Horjul je nasprotno na skrajni meji lokalije in od mnogih sosesk preveč oddaljen. To je spoznal že ustanovitelj beneficija, ki je postavil vas Vrzdenc pred Horjul v svoji oporoki, kakor tudi svetna in cerkvena gosposka, ki je potrdila ustanovitev beneficija na Vrzdencu. Zato prosijo Vrzdencani, naj se jim pusti novoustanovljena lokalija na Vrzdencu. Če je predaleč prosilcem v Polhov Gradec, naj se ustanovi zanje nova kapelanija v Zaklancu, oziroma na Lesnem Brdu.

Spomenico so podpisali za Vrzdenc Miha Rozman, Jakob Logar, Štefan Petrovc, za Samotorico

¹⁾ Dopis z dné 21. februarija 1787.

²⁾ Dopis 14. septembra 1787.

³⁾ Dopis dež. poglavarstva v Gradcu z dné 6. dec. 1787, št. 36411.

Urban Hudadovnik, za Smrečje Jurij Prošnik in za Žažar Urban Matetsch in Janez Melle.

Kedor pozna horjulsko dolino in lego vasi Horjul, bode takoj spoznal, da so skušali Vrzdencani z zvižajo doseči svoj namen. Ordinarijat se je dobro poučil o razmerah. Naročil je vrhniškemu dekanu, naj sporoči ¹⁾ Vrzdencanom, da je neresnična njihova pritožba. Ob enem jih mora posvariti, ker skušajo z lažmi in obrekovanjem doseči svoj namen.

Kresija je naznanila ordinarijatu, da pride dné 19. avgusta 1788 komisar baron Marenzi v Polhov Gradec. Povabila je tudi cerkveno gosposko, naj pošlje svojega zastopnika, da se bode konečno dognalo, komú naj ustrezajo. Za nadškofijskega komisarja je bil določen Bruno Ortner, bivši prelat v bistrškem samostanu. Temu je naročil ordinarijat, naj se dogovori s horjulskimi zastopniki gledé primerne stanovanja za župnika in kapelana, kakor tudi gledé ustanovitve nove šole v Horjulu.

Kakor je vsakdo pričakoval, tako se je tudi zgodilo. Vlada je zavrnila pritožbo Vrzdencanov in potrdila prejšnji ukrep. Ob enem je prišel z Dunaja ukaz, da mora iztirjati kresija 20 cekinov od Bernarda Wolf-a, ter jih vrniti Vrzdencanom.

Horjulci so takoj začeli voziti gradivo za novo župnišče. Delo je naglo napredovalo. O Velikem Šmarnu l. 1789. je bilo dozidano župnišče. Sestavili so potrebne račune in jih poslali v potrdilo deželnemu poglavarstvu v Gradec, kjer so jih odobrili. Ko je bilo to škofijstvu naznanjeno, ²⁾ je poslal knez in nadškof Mihael baron Brigido g. Tomažu Rozmanu dekret, v katerem mu je izročil v oskrb tudi soseske Zaklanec, Lesno Brdo in Koreno. Dekret prvega kanonično vmeščenega horjulskega župnika se glasi:

Dilecto Nobis in Christo Thomae Rosmann Capellano locali in Schönbrunn Salutem!

„Resolutionem Caesaream dd. 22da Novembris 1787, et excelsi I. A. Gubernii dd. 12ma hujus exequi volentes, te praefatum cum tuo beneficio ad locum Horjul praesentium vigore transferimus, tibi que praeter assignatas jam in Decreto de 29ma Novembris 1786 vicinitates, Schönbrunn, Samatorza, Horjul, Lubgojna, insuper vicos Saklanz, Hölzeneg, et Korena comittimus, in Domino hortantes, ut boni, et fidelis pastoris animarum partes adamussim explere studeas. Ex Offo. Archiep. pli.

Labaci die 25ta Novembris 1789.“

Michael Archi Episcopus m. p.

¹⁾ Dopis z dné 13. julija 1788.

²⁾ Dopis z dné 12. novembra 1789.

(Nadaljevanje prih.)

Vsebinska. *Zgodovina horjulske fare.*
(Nadaljevanje.)